

ФОЛЬКЛОРИСТИКА

УДК [82+39](=161.2):[7.046.2:599.723.2]
DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2019.3-2/31>

Левчук О. І.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ГЕНЕЗА ТА СОЦІАЛЬНА СУТНІСТЬ ОБРАЗУ КОНЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ФОЛЬКЛОРНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

У статті проаналізовано окремі аспекти соціального рівня образу коня в українській фольклорній картині світу, а саме: генезу та приналежність тварини до одного з трьох вертикальних рівнів світобудови – божественного, земного, хтонічного.

З'ясовано, що суспільний статус коня в народному світогляді українців, що відображений у різножанрових творах усної словесності, окремих обрядодіях та ритуалах, охоплює певні соціальні ролі. Зокрема, в українському казковому епосі трапляються два типи коней: коні-опікуни (дарунок батька, плата за службу чи власний вибір тощо) та коні, що перебувають лише в чужому просторі, у потойбічному світі. Диво-кінь з обрядової поезії та його незвичайні можливості стають предметом вихвалянь нареченого перед родиною молодої. У пісенних творах виділено кілька різних функцій тварини, які відображають найважливіші аспекти наївної категоризації світу: 1) помічник (супутник, друг, порадник) власника; 2) ознака досвіду, зрілості, багатства, статусу в суспільстві господаря; 3) сакральна істота. Функції, які виконує тварина в піснях, містять найчастіше позитивну характеристику й оцінку образу, що підсвідомо закладена у фольклорі й виражає особливості світоглядних уявлень українця. Традиції народного переказу чи етіологічної легенди зберігають уявлення про коня якщо і не злотворця, то однозначно представника ворожого світу, потойбіччя.

Походження чарівного коня часто переплітається із його приналежністю до певного світу та метаморфозами, які відбуваються з образом та навколо нього. У більшості проаналізованих текстів незалежно від жанру, де кінь – це незвичайна тварина, наділена різноманітними надприродними властивостями, його поява теж пов'язана з певними сакралізованими діями. Отже, походження коня, його здобування героєм у фольклорних текстах тісно пов'язані з семантикою зообразу, з народним уявленням про зв'язок тварини з іншим світом.

Доведено, що архаїчні світоглядні нашарування в розумінні природи досліджуваного зообразу та його соціального статусу найкраще зберегли обрядові твори, чарівні казки, замовляння, легенди та повір'я. Кінь – амбівалентний житель макрокосмосу, межова тварина, яка може поєднати всі три частини вертикального світу – небо, землю та підземне царство, це істота, яка не знає горизонтальних меж, єднає культурний простір людини, неосяжні простори лісу, степу, гір і навіть водної стихії.

Ключові слова: кінь, образ, соціальний статус, генеза, фольклорна картина світу.

Постановка проблеми. Соціальний статус людини в соціології визначається як її позиція в соціальній системі, пов'язана із приналежністю до певної соціальної групи [20, с. 254]. У народному світогляді українців, відображеному в уснопоетичному корпусі та етнографічному фактажі, тваринні образи є повноправними учасниками суспільства, оскільки процес соціалізації охоплює не тільки людей, але й тварин.

Образ тварини у фольклорній картині світу є складовою частиною різноманітних соціальних відносин (родинних, релігійних, етнічних,

виробничих тощо), найчастіше займаючи визначене становище в ієрархії всієї зоосистеми або ж навіть світобудови загалом. Кінь у народному світогляді українців, безперечно, – істота соціальна. Він повноправний учасник суспільного життя і, як люди чи інші тварини, може бути етнічно, релігійно чи класово ідентифікованим [17, с. 56].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тварини як важливий елемент образно-символічної системи української народної творчості були предметом дослідження у слов'янських наукових колах ще з часів зародження фольклористичної

науки. Зооморфні образи вивчали і вивчають як в контексті цілої культурної традиції певних народів (О. Афанасьєв, В. Клінгер), так і в межах окремого жанру уснопоетичної творчості (В. Данилов, Г. Булашев, В. Сокіл, В. Давидюк, М. Новикова, П. Романюк, О. Цвид-Гром, В. Пропп, Л. Дунаєвська, І. Крук, Є. Костюхін тощо) та окремого обряду чи вірування (Р. Кедріна, А. Єрмолов, О. Курочкін, І. Несен тощо). У сучасній українській фольклористиці є небагато узагальнюючих праць, присвячених комплексному аналізу конкретних зооперсонажів. І це, зокрема, монографія Н. Пастух «Символіка тварин в українському фольклорі: зозуля» [17] та дисертація В. Пономаренко «Еволюція хтонічного образу в українському фольклорі» [19].

Постановка завдання. Комплексне дослідження образу коня передбачає виявлення його соціальних складників. Соціальний рівень образу тварини в українській народній словесності передбачає з'ясування таких аспектів, як генеза (народження, виникнення) приналежність до певного світу (земний, хтонічний, божественний), «національність» тварини, пов'язані з твариною метаморфози, кількісна характеристика, ієрархія всередині класу, контакти, стосунки, взаємозв'язки у фольклорному творі (дружба, ворогування, кровна спорідненість тощо). Предметом розгляду цієї розвідки стали лише два такі аспекти: генеза та приналежність коня до одного з трьох вертикальних рівнів світобудови у фольклорній картині світу українця.

Виклад основного матеріалу. В українській народній творчості кінь найчастіше є обов'язковим атрибутом чоловіка (молодого парубка, воїна, бога чи міфічної істоти чоловічої статі тощо). Функції, які виконує тварина в пісенних текстах, містять найчастіше позитивну характеристику й оцінку образу, що підсвідомо закладена у фольклорі й виражає особливості світоглядних уявлень українця. Кінь – помічник (супутник, друг, порадник) власника, ознака досвіду, зрілості, багатства, статусу в суспільстві господаря, сакральна істота.

Виявлено кілька таких мотивів генези чарівного коня в українських народних казках та міфологічних переказах: кінь народжується в один день з царським сином [25, с. 214]; з'являється з могили батька у вигляді волосини чи палички [25, с. 270, 274] або з батькової верби [29, с. 149] чи як подарунок; герой обирає коня зі стада спійманих або подарованих незвичайних тварин [25, с. 301]; герой здобуває новонароджене лоша в потойбічному світі [27, с. 132]; герой купує

коня на ярмарку за порадою сторонньої людини [29, с. 153]; герой здобуває коня у поєдинку зі змієм або викрадає його з потойбічного світу; герой вислужує коня у Баби-Яги, чорта тощо [25, с. 319]; на коня перетворюється інша тварина (часто вовк) [28, с. 198], а також демонічна істота (чорт [6, с. 12], смерть [26, с. 113], мрець [11, с. 203–204] чи душі грішників [6, с. 58], водяник [8, с. 90–91]) або людина [22, с. 112].

Традиції народного переказу чи етіологічної легенди зберігають уявлення про коня якщо і не злотворця, то однозначно представника ворожого світу, потойбіччя. Походження чарівного коня часто переплітається із його приналежністю до певного світу та метаморфозами, які відбуваються з образом та навколо нього.

Народні повір'я підтверджують демонічне походження тварини: «Кінь – це перетілений диявол» [34, с. 52]. М. Грушевський наводить гуцульську легенду про генезу тварини, за якою кінь – це чорт, якого ангел карає за перешкоджання Адамові обробляти землю [9, с. 112]. Зокрема, з цієї коняки, за народним уявленням, і почалися наші коні.

Обрядові ж пісні, навпаки, засвідчують, що кінь має божественне походження – це дар Матері Божої чи самого Господа парубкові: «Вислухала єго Матінка Божя. Дала ж єму даровиноньку: Красну панну в кріслі, Коника в сідлі і нагайку в срібрі» [33, с. 56]; «Дай же ти, Боже, сив кониченька, Гей, дай Боже!» [12, с. 169].

У деяких текстах вказується на те, що дивоконя герой виграє в короля («То він си виграв коня в короля – У того коня золота грива, Коня вкрасила, уподобала<...>» [13, с. 231]) або знаходить у новій конюшні («Зійшов місяць, ізійшов, Парень улицю пройшов, У конюшеньку зайшов. А в конюшеньці новій Стоять коні вороні, І п'ють коні, і ідять – Веселесенькі стоять. Тільки один кінь не п'є, Копитами землю б'є») [30, с. 188].

Поклонного коня, тобто того, якого дарують, очікуючи певні блага навзаєм, може отримати дівчина, з якою заручається парубок у ліричній пісні: «Поріс хмель з тином ровен, на тин похилився, А з чужої сторононьки козак поклонився. Прислав мені поклонного коня вороного, А я йому хустиночку з-під злата самого [30, с. 46]»; чи, навпаки, парубок, який має намір свататися, в колядці з шлюбними мотивами: «Що тому вояці за дари дати?.. Вивели йому коня в наряді» [12, с. 174].

В обрядових піснях літнього циклу шлюбна семантика (на яку вказує символіка води, Дунаю) актуалізуються через мотив здобування коня

парубком, адже лише той чоловік, що має коня, досяг статевої зрілості і може залицятися до дівчини з проєкцією на майбутнє утворення сім'ї з нею: «*Ой біжить коник під гречкою, А за ним Василь з гнuzдечкою: - Ой чекай, коню, загнuzдаю Та поїдемо до Дунаю. Ой до Дунаю води тити, А до Івана дівку любити*» [32, с. 56]. Ця тема розвивається у весільній поезії, де коня ловить вже не парубок, а його наречена: «*Она коня перейняла І сама ся обіцяла*» [30, с. 224].

Генеза міфологічного образу коня сягає ще індоевропейських глибин, коли був приручений дикий кінь – мешканець величезних азіатських степів. «Саме з тих доісторичних часів бере початок віра в коня як істоту чудесну, чарівну» [3, с. 150]. У більшості проаналізованих текстів незалежно від жанру, де кінь – незвичайна тварина, наділена різноманітними надприродними властивостями, його поява теж пов'язана з певними сакралізованими діями. А от на звичний в господарстві спосіб отримання коня, його купівлю, у фольклорних творах натрапляємо поодинокі. Отже, походження коня, його здобування героєм у фольклорних текстах тісно пов'язані з семантикою зобразу, з народним уявленням про зв'язок тварини з іншим світом.

Ті фольклорні тексти, де образ коня міфологізований, маркують дику тварину (попри доместикацію коня в реальному світі), тобто таку, що перебуває поза культурним середовищем. Хоча кінь зазвичай прихильний до свого власника, допомагає героєві здобувати різноманітні матеріальні блага чи суспільний статус, але він не виконує звичних для одомашненої тварини функцій, тобто не перевозить вантажі, не оре землю, навіть не носить упряжі. Такі народні уявлення підтверджуються й етнографічними дослідженнями, що стосуються часу, з якого кінь для українця стає основною тягловою твариною в орному хліборобстві. Український етнограф М. Глушко аргументовано доводить, що до початку XVII століття орною твариною на теренах сучасних українських земель був віл, а першими для обробітку землі використовували коня жителі Східного Полісся з кінця XVI – початку XVII століття [7, с. 513–524].

Кінь – амбівалентний образ в українському фольклорі. Подекуди він має божественне походження (дарунок Матері Божої чи самого Господа в обрядовій поезії) або ж поруч з найвищим Божеством є сакральною істотою, що може благословляти на одруження, нейтралізувати дію злих чарів у весільних піснях, виступає незмінним атрибутом святих (Петра, Авраама, Іллі, Юрія

тощо), які протиставляються нечистій силі, його образ трапляється в замовляннях. У інших текстах фіксуємо потойбічну сутність коня – дарунок померлого батька в казках, уособлення смерті чи диявола в переказах, повір'ях та тлумаченнях сновидінь. Земних і природних обрисів кінь набуває тільки поряд з людиною і то лише в тих випадках, де вона не перебуває в певних межових ситуаціях.

Оскільки кінь у більшості аналізованих фольклорних творів є власністю не землероба, а воїна, то й поява його в народних текстах пов'язана з розвитком військового мистецтва на теренах України. У Київській Русі кіннота як особливий рід військ вперше з'являється близько X століття в роки правління Святослава, а в XI столітті вона вже мала вагоміше значення, аніж піше військо [2, с. 31–32]. Отже, справжнім воїном міг бути лише той чоловік, який вправно їздив верхи.

Етнографи знаходять відомості про обряд ініціації, який проводили з часу княжої доби та впродовж існування Запорізької Січі, а пізніше в і парубочих громадах українського села аж до кінця XIX – початку XX століття [1, с. 28], як етап переходу-посвяти парубка в чоловіка-воїна, який передбачав виконання різноманітних завдань, а на завершення випробування кандидат «мусив, сівши на необ'їждженого коня обличчям до хвоста, без сідла й вуздечки проскакати полем і повернутися, не впавши на землю» [24, с. 29]. Паралеллю до названої ритуальної дії є казкові епізоди сюжетного типу «Сивко-Бурко», де одним з проявів лімінального стану героя під час його випробувань теж є скакання на коні задом наперед. Такі сюжетні лінії казок, як зауважує В. Пропп, генетично пов'язані з архаїчними царськими ініціаціями [21, с. 298–341].

Кінь є ритуальним перевізником ініційованого під час його потрапляння в міфічний простір лісового табору [2, с. 128]. Про це свідчить і казковий епос. Таке значення тварини, на думку В. Балущка, впливає з ролі коня як посередника між світами людей, богів і мертвих» [2, с. 128]. Також дослідник припускає, що кінь слугує перевізником і в зворотному напрямку: «На завершальному етапі ініціації, коли юнаки «вмирали» як звірі і «відроджувалися» як люди, був ритуальний переїзд на коні з того світу в світ людей» [2, с. 186]. Вчений також вказує на аналогію з обрядом, що зафіксований на Канівщині, де наречений, що приїжджає по молоду, перескакує на коні через ворота у її двір [2, с. 186].

Амбівалентним є й образ тварини із народних переказів про смерть Олега Віщого (сюжет,

що більше відомий усім як епізод з «Повісті минулих літ» про смерть князя Олега від коня). У переказі кінь виконує ритуальну функцію. На таку думку наводить літописний текст: «*Призвав він старшого над конюхами, запитуючи: «Де є кінь мій, що його я поставив був годувати і берегти його?»*» [18, с. 23]. Тварина, яку годують та бережуть, нагадує храмових коней давніх балтійських слов'ян: білий, що утримувався при арконському святилищі на о. Рюгені, присвячений богові війни та перемог Свентовитові, та вороний, який перебував у Щеціні, – Триглавові [15, с. 197; 14, с. 207–211]. Попри щедрість князя та його шанобливе ставлення до тварини, та гине. Тому спеціальне годування Олегового коня, як стверджує сучасний фольклорист В. Сокіл, слід розуміти як підготовку до жертвоприношення богові загробного світу [23, с. 62], хоча самого обряду жертвоприношення з текстів переказів не видно (Ритуал жертвоприношення зафіксував Абу-Алі Ахмед ібн-Омар ібн-Даства у першій половині X ст. н. е., вказавши, що в русів волхви найчастіше вимагали в жертву коня або дорослу людину [16, с. 163–164]. Згадка про жертвоприношення білого коня є й у «Велесовій книзі»: «І праотці обітницю творили, про те відаючи – білого коня жертвували<...>» [4, с. 24]). Дослідник доходить висновку, що кінський череп, з якого виповзає змія, є втіленням відьми, нечистої сили, яка неминуче призводить до смерті князя Олега [23, с. 65].

З погляду приналежності коня до одного зі світів, зокрема хтонічного, окремої уваги заслуговує комплекс народних уявлень та ритуальних дій, що пов'язані з кінським черепом. Етнографічні матеріали засвідчують, що на Поліссі кінський череп досить часто іменували відьмою. У регіоні зберігся унікальний, за оцінкою дослідників, обряд спалення кінського черепа-відьми у переддень Івана Купала [5, с. 260]. В. Сокіл зафіксував у поліщуків інформацію про кінські поховання («конські кладьбіща») і вважає, що первісно вони мали зв'язок із жертвоприношеннями [23, с. 63]. Сьогодні ця семантика втрапилась і такі поховання виконують лише утилітарну функцію. І з цього циклу народних вірувань залишилися рудиментарно ті, які стосуються кінського черепа. Кінський череп згідно з архаїчним принципом партиципації (метонімічного уподібнення частини цілому) замінює жертву тварини богові замогильного світу [23, с. 63].

Висновки і пропозиції. Соціальний статус коня в українській фольклорній картині світу охо-

плює певні соціальні ролі, які виконує тварина в різножанрових народних творах, обрядодіях та ритуалах.

В українському казковому епосі трапляються два типи коней. Перший тип – це коні-опікуни – дарунок батька, плата за службу чи власний вибір тощо. Цей кінь хоча й має фантастичну основу, все ж більше наділений реальними рисами – їсть сіно, просо чи білояру пшеницю, пересувається по землі. Другий тип коня в українській казці – це кінь, що існує лише в *чужому* просторі, у потойбічному світі. Він їсть жар, п'є полум'я, сипле іскри з ніздрів [10, с. 131], біжить зі швидкістю блискавки, а іноді пересувається небом. Перший кінь – це побратим головного героя, його товариш та помічник, а іноді й кровний родич (дух предків). Інший кінь – найчастіше хтонічна істота, яка належить змієві, відьмі, чортові (уособленню зла), щоб здобути або перемогти його, героєві потрібна допомога земного коня.

Взаємозв'язки та контакти диво-коня з обрядовою поезією можна простежити найчастіше лише через мовні партії персонажів обрядового твору, адже кінь контактує з господарем-воїном у колядках, з нареченим, старостою, свашками чи зозулею у весільних піснях, а також кінь та його незвичайні можливості стають предметом вихвалень нареченого перед родиною молодої тощо.

Дослідження семантики образу коня в пісенних творах дало змогу виділити кілька різних функцій тварини, які відображають найважливіші аспекти наївної категоризації світу: 1) помічник (супутник, друг, порадник) власника; 2) ознака досвіду, зрілості, багатства, статусу в суспільстві господаря; 3) сакральна істота [35, с. 292]. Кінь частіше виконує функцію суб'єкта дії, реалізуючи значення «помічник», «порадник у любовних справах», «вісник загибелі господаря», «сакральна істота», рідше – об'єкта дії та атрибутива зі значенням «мірило достатку», «засіб зваблення дівчини», «рівень суспільного статусу», «оберіг від зла» тощо.

Зрозуміло, що архаїчні світоглядні нашарування в розумінні природи досліджуваного зообразу та його соціального статусу найкраще зберегли обрядові твори, чарівні казки, замовляння, легенди та повір'я. Кінь – амбівалентний житель макрокосмосу, межова тварина, яка може поєднати всі три частини вертикального світу – небо, землю та підземне царство, це істота, яка не знає горизонтальних меж, єднає культурний простір людини, неосяжні простори лісу, степу, гір і навіть водної стихії.

Список літератури:

1. Балушок В. Кінь в обрядах ініціацій українців та давніх слов'ян. *Народознавчі зошити*. 2002. Зош. 1–2 (№ 43–44). С. 26–34.
2. Балушок В. Г. Обряди ініціацій українців та давніх слов'ян. Львів – Нью-Йорк : Вид-во М. П. Коць, 1998. 266 с.
3. Василько З. Символіка фольклорного образу. Львів : «ДПА Друк», 2004. 392 с.
4. Велесова книга. Спогади про Семиріччя / перекл. і комент. А. Гай. Київ : Факт, 2007. 84 с.
5. Виноградова Л. Н., Толстая С. М. Мотив «уничтожения-изгнания нечистой силы» в восточнославянском купальском обряде. *Народная демонология и мифо-ритуальная традиция славян*. Москва : Индрик, 2000. С. 258–268.
6. Галицькі народні казки / зібрав О. Роздольський : етнографічний збірник. Т. VII. Львів : Друкарня Наукового Товариства ім. Т. Шевченка, 1899. 168 с.
7. Глушко М. «Коня дехто жаліє, яким оре хто-небудь»: нове прочитання літописного факту. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. Вип. 37/1. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2002. С. 513–524.
8. Гринченко Б. Д. Из уст народа. Малорусские рассказы, сказки и пр. Чернигов : Земская тип., 1901. VIII, 488 с.
9. Грушевський М. С. Історія української літератури : в 6 т. 9 кн. Т. 4. Кн. 2. Літературні пам'ятки України / упоряд. Л. М. Копаниця ; приміт. С. К. Росовецького. Київ : Либідь, 1994. 320 с.
10. Казки Буковини. Казки Верховини / упоряд. М. Івасюк. Ужгород : Вид-во «Карпати», 1968. 223 с.: іл.
11. Казки Західного Поділля : антологія / зібрав і уклав П. Медведик ; вступ. ст., прим. та пояснення маловжив. слів П. Медведика. Тернопіль, 1994. 350 с.
12. Колесса Ф. Українська усна словесність : Загальний огляд (із портретами українських етнографів та народних співців) : вибір творів із поясненнями та нотами ; Просвіта. Львів, 1938. 643 2 с.
13. Колядки і щедрівки : зібрав В. Гнатюк. Т. 1. *Етнографічний збірник. Видає Етнографічна комісія Наукового товариства імені Шевченка*. Львів, 1914. Т. 35. 270 с.
14. Костомаров Н. И. Славянская мифология. Київ, 1994. С. 207–211.
15. Любавский М. К. История западных славян (прибалтийских, чехов и поляков). Москва, 1918. 473 с.
16. Панчук І. Історія України очима іноземців : довідник-хрестоматія. Тернопіль : Мандрівець, 2009. 304 с.
17. Пастух Н. Символіка тварин в українському фольклорі: зозуля Львів : Інститут народознавства НАН України, 2013. 224 с.
18. Повесть минулих літ. Літопис руський / пер. з давньоруської Л. Є. Махновця ; відп. ред. О. В. Мишанич. Київ : Дніпро, 1989. XVI. 591 с.
19. Пономаренко В. В. Еволюція хтонічного образу в українському фольклорі : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 09.00.12 ; Київ. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т українознавства. Київ, 1999. 19 с.
20. Примуш М. В. Загальна соціологія : навчальний посібник. Київ : Професіонал, 2004. 590 с.
21. Пропп В. Я. Исторические корни волшебной сказки. Санкт-Петербург : С.-Петербургский ун-т, 1996. 364 с.
22. Семиліточка. Українські народні казки у записах та публікаціях письменників XIX – поч. XX ст. Київ : Веселка, 1990. 320 с.
23. Сокіл В. В. Українські історико-героїчні перекази: структурно-семантичний та поетичний аспекти. Львів : Інститут народознавства НАН України, 2003. 320 с.
24. Сокур А. Як казали козаки: про звичаї на Січі. Наука і суспільство. 1991. № 5. С. 28–29.
25. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край, снаряженной Императорским Русским Географическим Обществом. Юго-Западный отдел : материалы и исследования, собранные д. чл. П. П. Чубинским. Т. II : Малорусские сказки. Санкт-Петербург, 1878. 688 с.
26. Українські міфи, демонологія, легенди / упоряд. М. К. Дмитренко. Київ : Муз. Україна, 1992. 144 с.
27. Українські народні казки : Книга 13. Казки Покуття : Ч. II / записав, упорядкував і літ. опрацював М. Зінчук. Тернопіль : Богдан, 2005. 512 с.
28. Українські народні казки : Книга 15 : Казки Бойківщини. Ч. II / записав, упорядкував, і літ. опрацював М. Зінчук. Тернопіль : Богдан, 2006. 440 с.
29. Українські народні казки : Казки Гуцульщини : Кн. 3 / запис, упорядк. і літ. опрац. М. Зінчук. Львів : Світ, 2008. 328 с.
30. Українські народні пісні в записах Зоріана Доленги-Ходаковського (з Галичини, Волині, Поділля, Придніпрянщини і Полісся) / упоряд., комент. та передм. О. І. Дея ; АН УРСР, Ін-т мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського. Київ : Наук. думка, 1974. 781 с. : ілюстр.

31. Українські народні пісні в записах Олександра Потебні / упоряд., вступ. ст. і приміт. М. К. Дмитренка. Київ : Муз. Україна, 1988. 311 с., іл. (Укр. нар. пісні в записах письменників)
32. Українські народні пісні в записах Софії Тобілевич / упоряд. С. В. Мишанич (тексти), М. В. Мишанич (мелодії). Київ : Наук. думка, 1982. 424 с.
33. Українські народні пісні : пісенник / упор. М. Гордійчук. Київ : Музична Україна, 1987. 246 с.
34. Чубинський П. Мудрість віків : українське народознавство у творчій спадщині Павла Чубинського : у 2 кн. / упоряд. С. К. Гаркавий, Ю. О. Іванченко. Київ : Мистецтво, 1995. Кн. 1. 1995. 224 с. ; 26 кольор. іл.
35. Levchuk O. Verbalization of the functions of the horse in the Ukrainian folk song. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. Вип. 68 Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2018. С. 281–292.

Levchuk O. I. GENESIS AND SOCIAL ESSENCE OF THE IMAGE OF A HORSE IN THE UKRAINIAN FOLK CULTURE OF THE WORLD

The article analyzes some aspects of social level of the image of a horse in the Ukrainian folk picture of the world, namely: genesis and belonging of the animal to one of the three vertical levels of world structure: divine – earthly – chthonic one.

It was identified that social status of a horse in folk worldview of the Ukrainians, which is reflected in folklore works of different genres, some folk ceremonies and rituals, encompasses two social roles. In particular, Ukrainian fairy-tales depict two types of horses: horses performing the role of a guardian (father's present, payment for a service or one's own choice, etc.) and horses staying exclusively in foreign space, in the other world. Magic horse from ritual-based poetry and its extraordinary capabilities become the subject of bragging of the fiancé in front of the fiancée's family. In folk songs one can trace several different functions of the animal that show the most important aspects of the naïve categorization of the world: 1) assistant (companion, friend, advisor) of the owner; 2) a sign of experience, maturity, wealth, social status of the owner; 3) sacral creature. Functions performed by the animal in folk songs most often include positive characteristic and evaluation of the image that subconsciously is present in the folklore and expresses peculiarities of the outlook of the Ukrainians. Traditions of folk narration or etiological legend preserve the picture of a horse not that much as the «evil maker», but definitely as the representative of the hostile world, the other world.

Origin of a magic horse is often intertwined with its belonging to a certain world and metamorphosis happening to the image and around the image. In the majority of the texts analyzed (irrespective of the genre), where a horse is an extraordinary animal, endowed with different supernatural abilities, its appearance is also related to certain sacralized actions. Thus, origin of a horse, the fact that it has to be gained by the main character in folklore texts is closely related to the semantics of the zoo image, with folk understanding of animal's relations to the other world.

It is proved that archaic world view layers in understanding of the nature of the zoo image under research and its social status were mainly preserved in ceremonial works, magic fairy tales, magic spells, legends and popular beliefs. A horse is an ambivalent resident of a macro space, bordering animal that can combine all the three parts of the vertical world – the heavens, the ground world and the underground world, this is the creature that does not know any boundaries along the horizontal axis, that unites the cultural space of a person, boundless forests, steppes, mountains and even water areas.

Key words: horse, image, social status, genesis, folk picture of the world.